

21. stoletje – zaton tiskanih knjig?

SOCIOLOGIJA

Gimnazija Kranj
Koroška cesta 13
4000 Kranj

Avtor: Hana Bujanović Kokot
Mentor: Patricija Veldin

Kranj, 2019

VSEBINSKO KAZALO

VSEBINSKO KAZALO	1
POVZETEK	2
1. SO E-KNJIGE RESNIČNO PRAVA IZBIRA?	3
2. E-KNJIGA	4
2. 1. NASTANEK E-KNJIG IN E-BRALNIKOV	4
2. 2. KJE LAHKO DO E-KNJIG DOSTOPAMO	4
2. 2. 1. APLIKACIJE TER SPLETNE STRANI	4
2. 2. 2. E-BRALNIKI	5
2. 3. PROBLEMATIKA AVTORSKIH PRAVIC V 21. STOLETJU	5
2. 3. 1. FANFICTION	5
3. E-KNJIGE V PRIMERJAVI S TISKANIMI	6
3. 1. KAKO NA NAS VPLIVAJO KNJIGE IN KAKO E-KNJIGE?	6
3. 1. 1. BRALNA PISMENOST	6
3. 2. PRIMERJAVA E-BRALNIKOV IN TISKANIH KNJIG	8
4. E-KNJIGE V SLOVENIJI	8
4. 1. BIBLOS	9
5. ANKETA O UPORABI TISKANIH OZIROMA TISKANIH KNJIG	9
5. 1. REZULTATI	13
6. KAKO BRANJE IN PISANJE PRIBLIŽATI MLADIM	14
6. 1. PROJEKT HESTIJA	14
6. 1. 1. NEWSLETTERS	14
6. 1. 2. ZAGOTOVLJEN PROSTOR V TISKANIH MEDIJIH	15
6. 1. 3. DELAVNICE	15
6. 1. 4. ZALOŽBA	15
7. KAJ JE TOREJ BOLJŠE? ZA KOGA?	16
VIRI IN LITERATURA	17
KAZALO SLIK	18
KAZALO GRAFOV	18

POVZETEK

V raziskovalni nalogi sem raziskovala branost, bralne navade in pismenost ter kako na to vplivajo elektronske in tiskane knjige, ki sem jih podrobneje predstavila in primerjala. Osredotočila sem se na slovenski knjižni trg, pri katerem sem iskala razloge, zaradi katerih bralci, ki uporabljajo elektronske knjige še vedno ostajajo manjšina. Poskušala sem izvedeti, kako medij, ki ga bralec uporablja, vpliva na bralne navade in zakaj uporabljajo izbran medij. Izpostavila sem slabosti branja z elektronsko in tiskano knjigo ter iskala razloge za upad branja ne glede na uporabljen medij. Glede na te podatke sem neuspešno poskušala določiti idealno obliko knjige (tiskano ali elektronsko). Navedla sem problem poskusa reševanja upada branosti med mladimi in ga razčlenila.

Za raziskovanje sem uporabljala že opravljene raziskave in anketo večinsko sestavljeno iz vprašanj zaprtega tipa. Večina podatkov je predstavljenih empirično.

Spoznala sem, da je izbira medija odvisna od okusa bralca, da pa je za bralca vsaj v Sloveniji najprimernejša tiskana knjiga – z ekonomičnega vidika ter na podlagi trajnosti in dostopnosti. Kljub temu pa je za bralce z bralnimi težavami sodobna oblika knjige kot npr. avdio knjiga izrazito primernejša. Primer reševanja upada branosti še ni dosegel zadostnega števila javnosti, da bi rezultate lahko evalvirala.

elektronske knjige, e-knjige, elektronski bralniki, tiskane knjige, e-knjižnice, Biblos, e-ink, bralne navade, bralna pismenost

In my work I researched readership, reading habits and reading literacy and how the listed is affected by the media the reader uses – electronic and printed books which I also presented and compared. I focused on the Slovenian book market in which I was researching the reasons why the readers using e-books remain in minority. The goal of the research was to find how the chosen medium affect reader's reading habits and the reason behind the chosen medium. I pointed out the disadvantages of reading with an electronic and printed book and tried to find the reasons behind the decline of readership in Slovenia. Based on found information I unsuccessfully tried to find an ideal medium (printed or electronic). I exposed an example of trying to slow down or even stop the decrease of readership.

For research I used already performed research works and a questionnaire consisting mostly of closed-type questions. Most of the data is presented empirically.

I learned that the choice of media depends on the taste of the reader but still the printed book when looking from economic aspect as well as on the basis of sustainability and accessibility in Slovenia comes closer to the ideal choice. Nevertheless for readers with reading difficulties the modern form of books for instance audio books is much more suitable. The presented example of solving the decline in readership has not yet reached a sufficient level that is needed before we can evaluate the results.

electronic books, e-books, electronic readers, printed books, e-libraries, Biblos, e-ink, reading habits, reading literacy

1. SO E-KNJIGE RESNIČNO PRAVA IZBIRA?

Od prve napovedi propada tiskanih knjig zaradi pojava e-knjig je minilo že več kot sto let in še vedno tiskane knjige v večino državah ostajajo na prvem mestu. Kljub temu, da bi v Sloveniji za nerazvitost e-knjig in e-knjižnic (v tem trenutku je v Sloveniji aktivna le e-knjižnica Biblos) lahko krivili majhen trg, zaradi katerega se vse novosti uveljavljajo počasi, pa tudi druge države (za razliko ob npr. Velike Britanije in Amerike)¹ niso daleč pred nami.

Preden pa sploh postavljam vprašanje o času potrebnem za uveljavitev e-knjig (še posebej v Sloveniji), bi se rada vprašala, ali so elektronske knjige resnično boljše od tiskanih in zakaj. Tiskane knjige so namreč tiste, ki nas spremljajo že več kot 500 let, medtem ko so mnoge druge oblike komunikacije že zamrle ali pa so jih nadomestile sodobnejše oblike. Kaj je torej tisto, kar tako ovira e-knjige pri tem, da izpodrinejo tiskane?

Morda bi se tukaj lahko imenovala starokopitno, saj sem velika zagovornica tiskanih knjig – zdi se mi, da je občutek platnic, stranic v rokah nekaj, kar e-bralnik ne more nadomestiti. Kot avtorica se prav tako zavedam občutka, ko svoje ime vidiš na platnicah. Zaradi tega sem se odločila raziskati šibkosti in prednosti e-knjig in e-bralnikov, kaj pomenijo za avtorje in kaj za bralce.

Hkrati pa postavljam vprašanje, kako e-knjige vplivajo na bralne navade in pismenost ter branost (Slovencev) in kako upad le-te zaustaviti. Bralne navade in branost sta predstavljeni empirično, pismenost pa je obravnavana na podlagi raziskave PISA in članka Miha Kovača Od e-knjig do bralne nepismenosti. Vse že prej opravljene raziskave, iz katerih sem črpala podatke so opravljene s strani zanesljivega vira in so javno dostopne; uporabljala sem mednarodno raziskavo PISA, ki vsakih sedem let raziskuje naravoslovno, bralno in matematično pismenost petnajstletnikov in raziskavo Bralna kultura in nakupovanje knjig v Republiki Sloveniji, ki jo je po zahtevi Ministrstva za kulturo opravil dr. Samo Rugelj. Raziskava, ki sem jo opravila sama, je bila izvedena z anketo, ki je bila večinsko zaprtega tipa – odgovori na ta vprašanja so predstavljeni z grafom v petem poglavju, vprašanja odprtega tipa pa so analizirana v besedilu.

Želela pa sem ostati čim bolj med ljudmi in ne raziskati samo mnenja rezultatov, ampak tudi mnenja tako bralcev kot piscev; v ta namen sem spremljala tudi razne bloge v angleščini in slovenščini. S tem sem v raziskovalno nalogo vključila tudi podatke, ki jih ne morem ne potrditi ne ovreči, a so glede na pogostost pojavljanja na blogih morale ljudem nekaj pomeniti². Tako se ne sprašujem le, katera oblika knjig je ljudem bolj po godu in katera jim je ekonomično bližje, ampak me zanima tudi, kako tiskana in elektronska knjiga vplivata na bralce, ali se to kaže v njihovih navadah ter katera oblika knjig je v tem primeru optimalna.

¹ V Veliki Britaniji nameravajo zaradi e-knjig zapreti 1500 splošnih knjižnic, v ZDA pa več kot 1000 knjigarn (Kovač, E-knjige: Algoritem, ki me bere, 2012).

² Pri takšnih podatkih je nepotrjenost izpostavljena.

2. E-KNJIGA

Beseda e-knjiga stoji za besedno zvezo elektronska knjiga. E-knjige so namenjene spletnemu branju, ki ga omogočajo razne aplikacije in spletne strani³. Za branje e-knjig pa je potreben računalnik, pametni telefon ali elektronski bralnik⁴. V elektronski obliki lahko knjige beremo kot PDF, PDF z varnostnim ključem ali kot objavo na spletni strani, blogu ali aplikaciji.

2. 1. NASTANEK E-KNJIG IN E-BRALNIKOV

E-bralniki so se prvič pojavili konec devetdesetih let, vendar precej neuspešno. In to predvsem zaradi treh razlogov: zasloni in akumulatorji so bili slabe kvalitete, baza elektronskih knjig je bila majhna in cena visoka. Po neuspešnih začetkih ob koncu devetdesetih let elektronski bralniki dobivajo nov zagon. Izbira e-bralnikov se iz leta v leto povečuje, raste število funkcij, predvsem pa uporabnost (Janež, 2010, str. 40).

2. 2. KJE LAHKO DO E-KNJIG DOSTOPAMO

V e-knjižnicah, kjer je izposoja in branje e-knjig v večini brezplačna (članstvo v e-knjižnico je ponekod zagotovljeno v kombinaciji s članstvom v lokalni knjižnici, ponekod pa je potrebno zanj tudi (do)plačati) in e-knjigarnah, kjer je potrebno e-knjigo kupiti. Veliko slovenskih knjižnic se je temu že prilagodilo in poleg omogočanja svojim članom dostopa do elektronske knjižnice Biblos v knjižnicah omogočajo tudi dostop do e-bralnikov, ki so s tehnologijo e-ink očem »najbolj prijazne«.

2. 2. 1. APLIKACIJE TER SPLETNE STRANI

Edina aplikacija, ki nam ponuja dostop do čtiva v slovenskem jeziku je Biblos⁵.

Aplikacije in spletne strani, preko katerih lahko dostopamo do e-knjig so:

1. Amazon Kindle

Amazon.com⁶ je lastnik aplikacije za pametne telefone, ki omogoča nakup e-knjig.

2. Goodreads

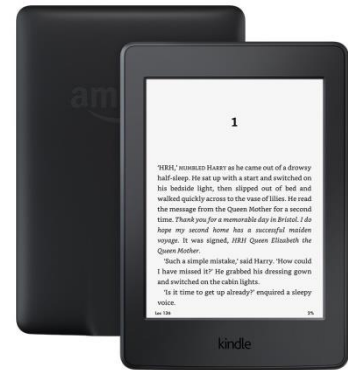
Je spletna stran in aplikacija za pametne telefone, hkrati pa tudi podpornik e-knjigarne in e-knjižnice Kindle. Goodreads sam ne omogoča dostopa do e-knjig; na aplikaciji lahko uporabniki iščejo, ocenjujejo in komentirajo knjige ter spremljajo bloge nekaterih pisateljev.

3. Wattpad

Wattpad je aplikacija za pametne telefone, na kateri zgodbe objavljajo uporabniki – objavljene so lahko tako izvirne zgodbe kot zgodbe napisane po že prej ustvarjeni predlogi, katere si pisci avtorsko ne lastijo t. i. fanfiction.

4. iBooks

Je e-knjižnica podjetja Apple, dostopna samo na njihovih proizvodih.

Slika 1 E-bralnik Amazon Kindle

³ Glej 2. 2. 1. Aplikacije ter spletne strani.

⁴ V nadaljevanju e-bralnik.

⁵ Glej 4. 1. 1. Biblos.

⁶ Tudi proizvajalec e-bralnikov Amazon Kindle.

2. 2. 2. E-BRALNIKI

E-bralniki so naprave, ki so po videzu še najbolj podobne tabličnim računalnikom. Največja prednost e-bralnikov je uporaba tehnologije e-ink.

Gre za »digitalno« verzijo papirja, občutno bolj prijazen za oči in daje občutek branja prave knjige in je tudi na močni svetlobi, za razliko od LCD zaslonov, berljiv kot navadna knjiga. Če torej LCD zasloni na močnem soncu izgubijo veliko kontrastov ter je posledično besedilo težje berljivo, je pri e-inku ravno obratno. Boljša in močnejša kot je svetloba, bolj je e-ink zaslon podoben navadnemu tiskanemu papirju (Tomson, 2016).

Slika 2 Primerjava e-ink, LCD zaslonov in tiskanih knjig (Tomson, 2016)

E-bralnik je primeren za dolgotrajno branje, njegova baterija lahko zdrži tudi do dva meseca, ne povzroča utrujenosti oči ter glavobolov, je lahek in prenosen (okoli 200 gramov). Njegova cena je okoli 50€ in več.

2. 3. PROBLEMATIKA AVTORSKIH PRAVIC V 21. STOLETJU

Založnik tiskanih knjig nima pravice knjige pretvoriti v e-knjigo brez strinjanja avtorja. Največkrat se to obravnava v pogodbi, ki jo avtor sklene z založbo in proda avtorske pravice. Pravice, da se knjiga prodaja v e-obliki, se imenujejo digitalne pravice. Le-te so dokaj redke in tukaj se pojavlja ilegalno objavljane avtorskih del na spletu.

Tukaj lahko za primer vzamemo tudi to, da J. K. Rowling še ni podpisala pogodbe o digitalnih pravicah. Spodnja povezava nas vodi do prvega dela zbirke knjig o Harryju Potterju⁷ v obliki e-knjige: <http://www2.sdfi.edu.cn/netclass/jiaoan/englit/download/Harry%20Potter%20and%20the%20Sorcerer's%20Stone.pdf>

Zaščito avtorskih pravic in intelektualne lastnine tako ponuja program DRM – Digital Rights Management, ki onemogoča kopiranje, tiskanje in deljenje zavarovanega dokumenta, kljub temu pa ta deluje le na formatih PDF in EPUB (le-ta je trenutno med e-knjigami najbolj priljubljen), ki pa niso uporabljeni za vse e-knjige⁸.

2. 3. 1. FANFICTION

Fanfiction so avtorska dela, v katerem nastopajo knjižni, televizijski in filmski liki, glasbeni izvajalci in druge slavne osebe, dogajajo pa se lahko v svetu, ki ga ustvari avtor sam ali pa je ustvarjen na podlagi knjižne, filmske oz. televizijske predloge. Avtorjem tako imenovanih fanovskih zgodb so posvečene tudi mnoge spletne strani in aplikacije, med njimi Wattpad, Archive of Our Own, Fanfiction, Quotev, devianART in LiveJournal, za katere so se tradicionalne založbe ob njihovem prvem porastu bale, da jim bodo predstavljale tekmece in jim celo jemale delež obstoječih založnikov. Kljub temu pa Miller trdi, da jim »v resnici pomenijo le nove priložnosti« (2015).

Medtem ko nekateri fanfiction in celo posledično objavljane tujih avtorskih del vidijo kot piratstvo, pa to nekateri obravnavajo le kot dodaten marketing, saj se dandanes prek omrežij dela vedno pogosteje reklamirajo preprosto »od ust do ust«.

⁷ Harry Potter in kamen modrosti (Harry Potter and the Philosopher's Stone)

⁸ Obstajajo še formati KF8, MOBI in TPZ.

Ponekod pa se v zadnjih časih pojavlja tudi obratna produkcija dela, pri čemer gre za odstranitev vseh identifikatorjev originalnega dela, na katerem fanfiction temelji. Ker zaradi tega fanfiction ne more biti več prepoznan kot fanfiction, saj se ne nanaša na nobeno že ustvarjeno delo in je lahko ponovno izdan kot fikcijska zgodba. Fanfiction je tako postal nova uspešna pot za mnoge pisce in založnike⁹ (Ramdarshan Bold, 2016) – pa je tudi kvalitetna?

3. E-KNJIGE V PRIMERJAVI S TISKANIMI

Octave Uzanne¹⁰ je leta 1894 objavil članek z naslovom Konec knjig, v katerem je napovedal, da bodo v roku ene generacije tiskane knjige nadomestili tedaj sveže izumljeni fonogrami. Tovrstne napovedi so se nato ponavljale skozi vse 20. stoletje, saj je praktično vsak nov medij, od radia do filma in televizije, veljal za potencialni nadomestek za tiskano knjigo. Vrhunec so doživele po letu 2007, ko je Amazon začel množično tržiti elektronske knjige (Kovač, Od e-knjig do bralne nepismenosti, 2014). Prehod s tiskanega na e-branje pa ni nekaj nevtralnega. Branje tiskane knjige je namreč samotno, individualizirano početje: nihče ne ve, kaj si mislimo, ko beremo, in kako hitro obračamo strani; svojih misli, ki jih včasih izražamo s tem, da v knjigi kaj podčrtamo ali zapišemo na rob, pa praviloma ne delimo z nikomer (razen seveda, če smo knjigo komu posodili, pa še tedaj je ta imel težave, da je iz kratkih, nametanih opomb razbral naše misli). Pri elektronski knjigi so reči drugačne: ker so bralne naprave povezane s strežniki e-knjigotržcev, ti ves čas vedo, kaj beremo, kje beremo, kako hitro listamo strani (oziroma klikamo zaslone), kaj smo v besedilu podčrtali in kakšne opombe smo si zapisali (te so seveda čitljive, saj so natipkane) (Kovač, E-knjige: Algoritem, ki me bere, 2012, str. 2).

Kljub skrbi pri varovanju avtorskih pravic, pa je prav DRM tisti, ki najbolj vdira v zasebnost bralca. Čeprav so e-knjige v EPUB in PDF obliki, v kateri jih ni mogoče oblikovati ali si na napravi delati zapiskov ob besedilu, DRM sledi vsaki aktivnosti v dokumentu, saj tako poskuša preprečiti piratstvo. Primer prav tega se je zgodil v letu 2009, ko je Amazon s tako imenovano cenzuro na daljavo izbrisal vse prodane kopije Orwellove knjige *Animal Farm* (Živalska farma), kupcem pa na račune vrnil za nakup porabljen denar¹¹. Kljub temu, da so svoja dejanja upravičevali z dejstvom, da niso imeli pravice za prodajo teh kopij pa so s tem nenamerno izpostavili slabo plat DRM in Amazon se je kasneje strinjal, da, medtem ko DRM zavaruje intelektualno lastnino avtorjev, zagotovo ne varuje in celo ogroža bralce.

Tu bodo morale elektronske založbe in celo založbe, ki tiskane knjige prodajajo prek spleta, hitro najti novo rešitev, saj je v tem trenutku situacija za uporabnike daleč od idealne in prav to je najbrž tudi ena izmed ovir zaradi katere se Slovenija ne more hitro vplesti v elektronski knjižni trg – kakršnokoli ukrepanje na področju varnosti podatkov uporabnikov bi bilo za slovenski knjižni trg premajhno.

3. 1. KAKO NA NAS VPLIVAJO KNJIGE IN KAKO E-KNJIGE?

3. 1. 1. BRALNA PISMENOST

Kovač pravi¹²: »V Sloveniji imamo do znanja in kulture v pisni obliki bolj podcenjujoč odnos kot marsikje drugje po svetu. Še več, ker velja obseg domače knjižnice (sem štejejo seveda tudi e-knjige) za enega od kazalnikov besednega zaklada njihovih lastnikov ter s tem posredno tudi njihove bralne pismenosti, zelo povprečni rezultati slovenskih otrok na raziskavah PISA zame od letos naprej niso več le odraz

⁹ Primer uspešne pretvorbe fanfiction-a v fikcijsko zgodbo je delo 50 odtenkov sive, ki je bil sprva fanfiction filmske serije *Twilight* objavljen pod naslovom *Master of the Universe*.

¹⁰ Octave Uzanne (1851-1931) je francoski pisatelj, novinar, založnik, bibliofil in avtor dela *Konec knjig*, v kateri je prvi napovedal konec tiskanim knjigam.

¹¹ Podatka ni bilo mogoče ne potrditi ne ovreči, a je bil najden na več angleških blogih.

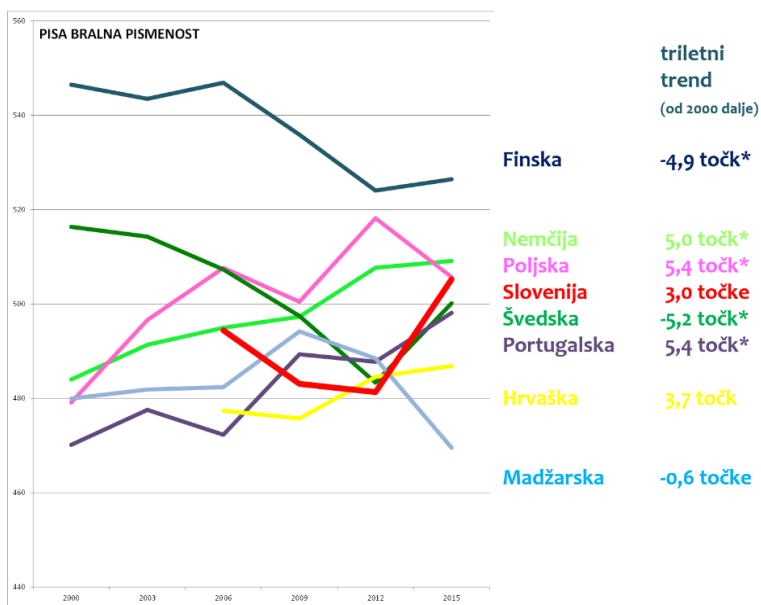
¹² (Kovač, *Od e-knjig do bralne nepismenosti*, 2014)

slabosti slovenskega izobraževalnega sistema, ampak tudi empirično dokazljivega nenaklonjenega odnosa do znanja in kulture, ki ga imajo njihovi starši.«

Kljub temu pa so po obravnavi in primerjavi rezultatov raziskav PISA na področju bralne pismenosti, ki obsega 1/6 testa, slovenski rezultati bili leta 2015 najboljši. V slovenskem poročilu raziskave so predstavljene članice OECD¹³, tako je iz poročila izločenih 21 držav – vsi nadaljnjo omenjeni rezultati so tako omejeni na rezultate članic OECD.

V obdobju 2012-2015 je povprečje rezultatov bralne pismenosti upadlo za tri točke, je v Sloveniji iz 481 v treh letih naraslo na 505. Največji porast rezultatov glede na slovenske regije se je zgodil v Gorenjski in Goriški regiji, nad povprečnim rezultatom pa so tudi Osrednjeslovenska regija, Obalno- in Notranjsko-kraška regija, Jugovzhodna in Podravska regija.

Kljub temu pa porasta bralne pismenosti ne moremo neposredno povezovati z elektronsko knjigo, ki je svoj vrh dosegla v letu 2007.

Slika 3 Graf rezultatov PISE s področja bralne pismenosti za obdobje 2000-2015 (Štraus, 2017)

Čeprav ni resnih raziskav o dolgoročnih intelektualnih posledicah izginjanja knjižnih ustanov iz urbane krajine, lahko o njih sklepamo po analogiji z vplivom domače knjižnice na učni uspeh otrok. Analiza vprašalnikov raziskave PISA, ki jo je izvedla M. D. R. Evans s sodelavci, je namreč pokazala, da imajo otroci staršev z nizko formalno izobrazbo, ki imajo doma vsaj 500 tiskanih knjig, trikrat več možnosti, da končajo srednjo šolo, kot otroci staršev z nizko formalno izobrazbo, ki doma knjig nimajo. To razmerje se sicer potem niža s stopnjo izobraženosti staršev, a razlika je še vedno dovolj jasna, da so jo raziskave zaznale. Kar pomeni, da že sama dostopnost knjig v stanovanju v kombinaciji z bralnimi navadami staršev pozitivno vpliva na otroke izobrazbene možnosti: veliko (in za zdaj neodgovorjeno) vprašanje pa seveda je, ali bi na šolajočega se otroka imelo enak vpliv 500 elektronskih knjig, ki bi jih oče ali mama imela naložene v svojem pametnem telefonu in jih otrok ne bi mogel vzeti v roke in prelistati vedno, kadar bi se mu zahotelo (Kovač, E-knjige: Algoritem, ki me bere, 2012, str. 2). Danes bi bilo lahko to sicer drugače, saj je družba naredila še en korak naprej in zdaj ima po raziskavi, ki sta jo Spar Slovenija in agencija Ipsos izvedla leta 2015, že dve tretjini otrok med šestim in dvanajstim letom svoj mobilni telefon, polovica od njih pametnega, med mladostniki pa jih ima telefon 99%, od tega 92% pametnega.

Tako se ne rabimo spraševati ali so e-knjige prenesene na telefon enega izmed staršev otroku vedno dostopne, ampak ali ima otrok dovolj samokontrole in zanimanja za branje samo, da bo na telefonu e-knjige dejansko uporabljal?

¹³ Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

3. 2. PRIMERJAVA E-BRALNIKOV IN TISKANIH KNJIG

Tabela 1 Primerjava e-bralnikov s tiskanimi knjigami

	E-BRALNIKI	TISKANE KNJIGE
videz	E-bralci lahko s tankimi in lahkimi tehnološko naprednimi bralniki izpadejo sodobni. Prav tako dandanes aplikacije za branje knjig ponujajo možnost objave naslovnice.	Knjige so dostopne v mnogih oblikah in velikostih, s trdimi ali mehкими platnicami, ilustrirane ipd. Na policah lahko knjige izpadejo privlačno ali celo elegantno.
trajnost	E-bralniki se lahko uničijo ob udarcih ali stiku z vodo. Obstaja možnost, da zastarela aplikacija ne bo delovala na novejših bralnikih, datoteke pa lahko uničijo računalniški virusi.	Knjige prenesejo spremembo v temperaturi, vlažno okolje, padce in trganje.
transport	Na e-bralnikih je možen prenos več stotih knjig.	Tiskane knjige zavzamejo veliko prostora, hkrati pa so tudi težke.
cena	Na aplikacijah so e-knjige dostopne brezplačno ali za nižjo ceno, medtem ko je tukaj lahko strošek nakup e-bralnika, zaradi slovenske zakonodaje pa so nekateri naslovi zaradi 22% davka kot e-knjige celo dražji kot tiskane.	Knjige so brezplačno dostopne v knjižnicah, v antikvariatih so rabljene dostopne po nizkih cenah, v knjigarnah pa so dražje.
dostopnost	Vse knjige niso dostopne v spletnih različicah zaradi problematike z avtorskimi pravicami, če so, pa so le redko dostopne pred tiskanimi knjigami. Mnogo spletnih knjig ni možno brezplačno prebrati v celoti. Prav tako je za uporabo e-bralnika potrebno polnjenje baterije.	Tiskane knjige so bolj dostopne kot e-knjige. Dostopne so v knjižnicah, antikvariatih in knjigarnah. Prav tako je za enkrat več založnikov usmerjenih v to obliko izdaje in prodaje knjig.

4. E-KNJIGE V SLOVENIJI

Slovenija se počasi vpeljuje v sodobni svet spletnega založništva, a temu, da bi spletni trg zaživel še ni blizu. Ko bo zaživel slovenski trg e-knjig, bo to velika prednost za slovenske bralce, saj jih več kot 60 odstotkov živi v krajih, v katerih ni knjigarne (Kovač, Kaj zaboga je to knjiga? Pri Nasi tožijo, da ne zanjo brati podatkov o prvem poletu na Luno, 2012, str. 2). Sobivanje elektronskih in tiskanih knjig je trenutno namreč v interesu vseh razvitih družb, v Sloveniji pa imamo za to še nekaj dodatnih, lokalnih razlogov. Ker bodo – tako finančno kot civilizacijsko – napake na tem področju izjemno drage, je Slovenija premajhna in prerevna, da bi si jih lahko privoščila (Kovač, E-knjige: Algoritem, ki me bere, 2012, str. 2).

Na začetku, v letu 2013, je Mestna knjižnica Ljubljana s 515 knjižnimi deli beležila 1481 izposoj, skupno v Sloveniji pa je bilo zabeleženih 7826 izposoj. Vsako leto se je število povečalo za več kot tri tisoč bralcev. Lahko rečemo, da so elektronske knjige zelo dobro sprejete, za širši krog uporabnikov pa so

postale zanimive z možnostjo dostopa do komercialno bolj zanimivih naslovov, torej tistih, ki so sicer iskani in brani tudi v tiskani obliki. V knjižnici je tako možen dostop tudi e-bralnikov, prilagojenih izposoji knjig iz portala Biblos, čakalne dobe za elektronske bralnike pa so lahko celo enako dolge kot za tiskano gradivo (Zavšek, 2018).

4. 1. BIBLOS

Biblos je prva slovenska e-knjižnica in e-knjigarna - ponuja izposajo in prodajo e-knjig (Kako deluje?, 2013). Dostopna je vsem članom slovenskih knjižnic, univerzitetni knjižnici v Ljubljani in Mariboru, knjižnici za slepe in slabovidne Minke Skaberne in knjižnici pedagoške fakultete univerze v Ljubljani.

Biblos lahko uporabljamo na vseh napravah, ki omogočajo povezavo naprave z Adobe ID in podpirajo zaščiten knjižni format EPUB DRM¹⁴. Zaenkrat je primarno namenjen mobilnim napravam iOS (iPad, iPhone) in mobilnim napravam, ki jih poganja Android (Biblos: Pogosta vprašanja, 2017).

E-knjižnica Biblos:

- ponuja 21-dnevno izposajo e-knjig brez podaljševanj,
- dovoljuje izposajo največ štirih knjig hkrati,
- je popolnoma brezplačna (tudi zamudnine ni),
- ima kljub temu, da izposoja e-knjige čakalno vrsto.

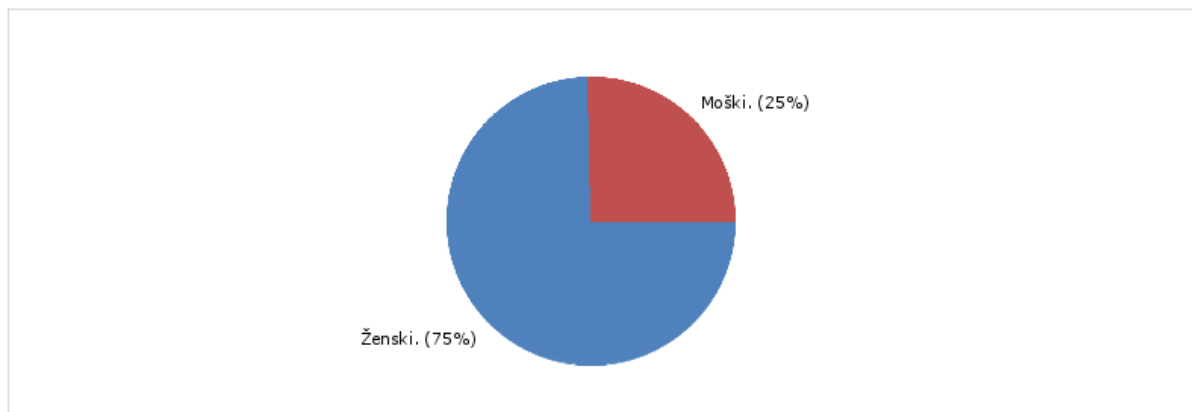

Slika 4 Biblos, edina slovenska eknjižnica (Biblos: Pogosta vprašanja, 2017)

5. ANKETA O UPORABI TISKANIH OZIROMA TISKANIH KNJIG

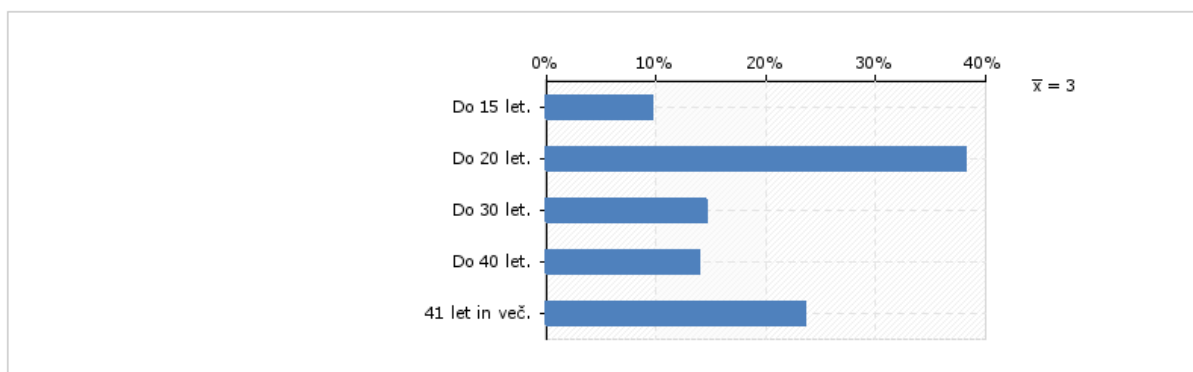
Anketa je bila izvedena v februarju 2019 na spletnem mestu 1ka. Anketiranih je bilo 310 ljudi, ki v večini prebivajo na Gorenjskem ali v Osrednji Sloveniji, večina anketirancev med petnajstim in dvajsetim letom starosti je dijakov Gimnazije Kranj, saj so bili ti najbolj odzivni na spletno anketo. Tako lahko zaradi velikega števila rešenih anket bi lahko podatke za starostno skupino od 15 do 20 let posplošili za dijake Gimnazije Kranj.

Z osnovnimi podatki sem poizvedovala po spolu, starosti, izobrazbi in količini knjig, ki jih anketiranec prebere letno.

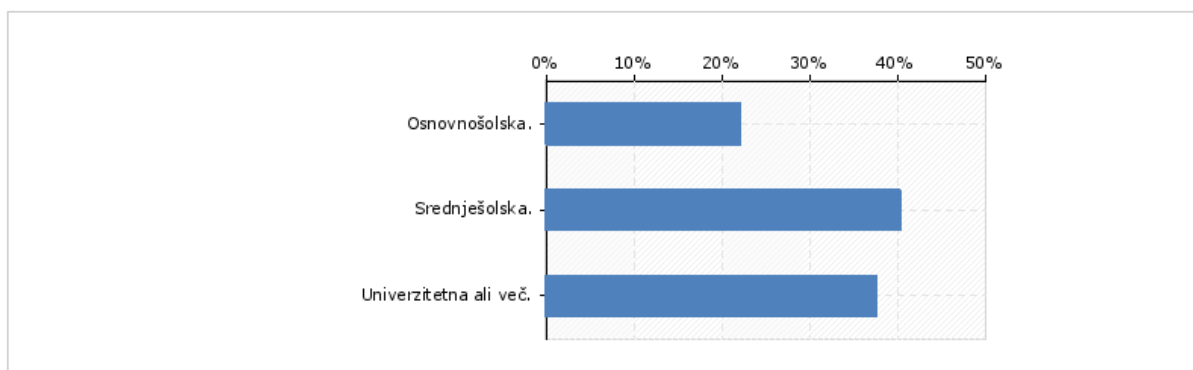

Graf 1 Spol udeležencev v anketi

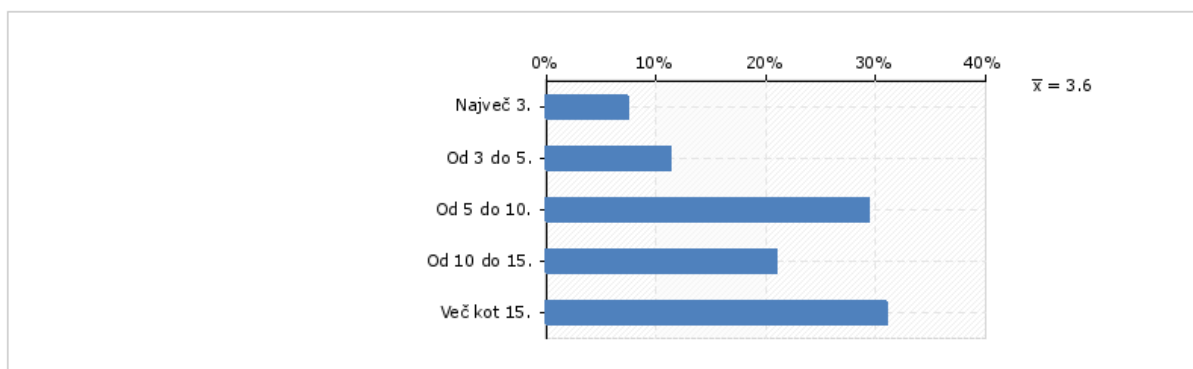
¹⁴ EPUB je format, v katerem so najpogostejše dostopne e-knjige, DRM pa varnostni ključ, ki omogoča dostop do kupljene knjige le uporabniškem profilu kupca in le na napravi, na kateri je bil nakup opravljen.

Graf 2 Starost udeležencev v anketi

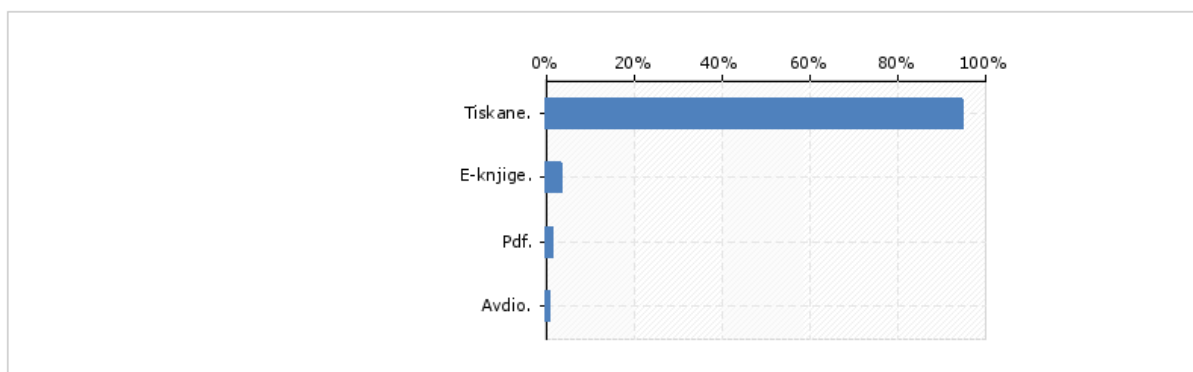

Graf 3 Izobrazba udeležencev v anketi

Graf 4 Koliko knjig letno preberete?

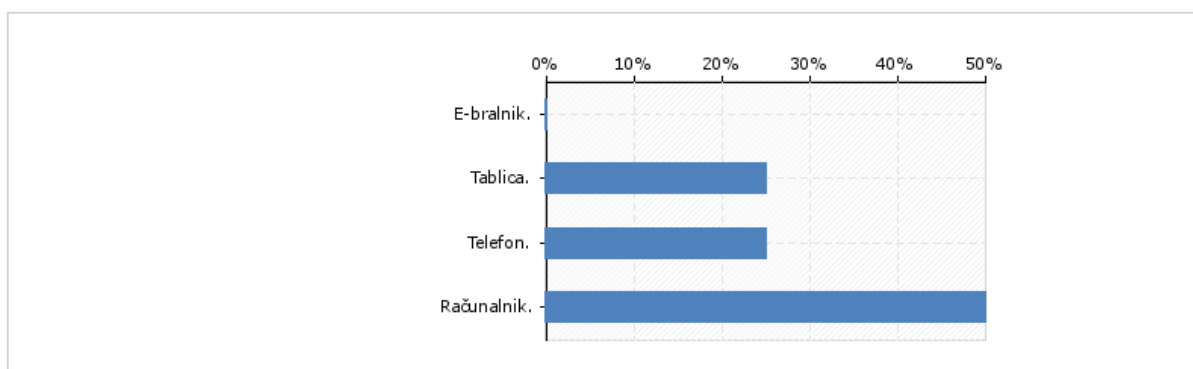
Z zadnjim vprašanjem sem poizvedovala po količini letno prebranih knjig, s čimer sem raziskovala zanimanje in vzroke za branje (sledеče vprašanje je bilo namreč »Zakaj bereš?«) ne glede na obliko branja. Odstotek ljudi, ki letno preberejo največ tri knjige se ujema z odstotkom ljudi, ki so na vprašanje »Zakaj bereš?« odgovorili s »ker moram«. Najpogostejši odgovor sta bila »za zabavo« in »za sprostitev«. Pogosti odgovori so bili tudi »iz radovednosti« in »iz dolgčasa« ali »ker imam preveč časa«.

Graf 5 Katere vrste knjig uporabljate najpogosteje?

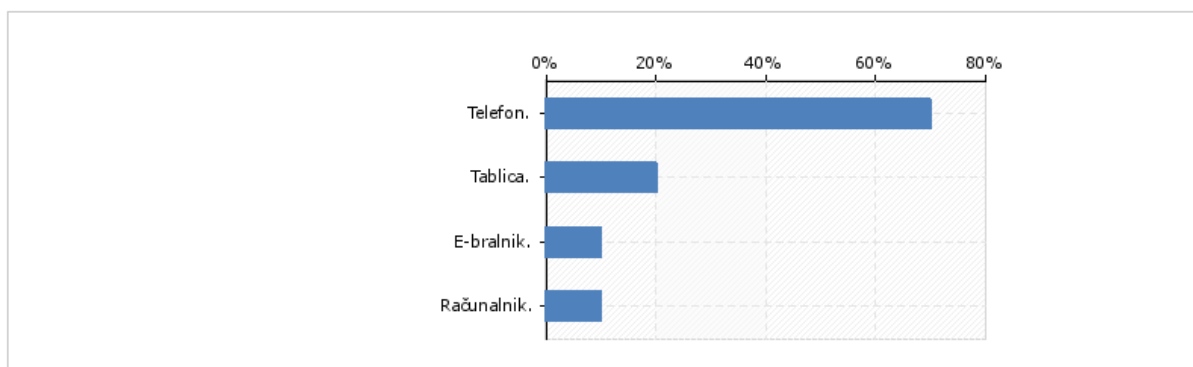
93% anketirancev je kot prvo odločitev izbralo tiskane knjige, e-knjige so bile izbrane desetkrat, PDF štirikrat, avdio knjige pa dvakrat. Nadaljnja vprašanja so bila anketirancem postavljena glede na izbrano kategorijo.

Anketiranca, ki sta za najpogostejšo obliko knjige, ki jo uporabljata izbrala avdio, sem vprašala, zakaj prav to in obadva sta odgovorila, da za tem stoji disleksija, ki jima preprečuje tekoče branje, avdio knjige pa jima omogočajo izkušnjo in doživljanje zgodbe same. In prav ta prehod tiskane knjige tudi v druge oblike (e-knjiga, avdio knjiga ipd.) je tisti, zaradi katerega zdaj knjige in branja ne povezujemo le s papirjem in črnilom, ampak tudi z izkušnjo (Turbek, 2013).

Graf 6 Če najpogosteje knjige berete v PDF-ju, kateri medij uporabljate?

Polovica anketirancev, ki so za najpogostejšo obliko knjig, ki jih berejo izbrali PDF (4), so za najpogostejši medij izbrali računalnik. Za branje PDF dokumentov e-bralnika ni izbral nihče.

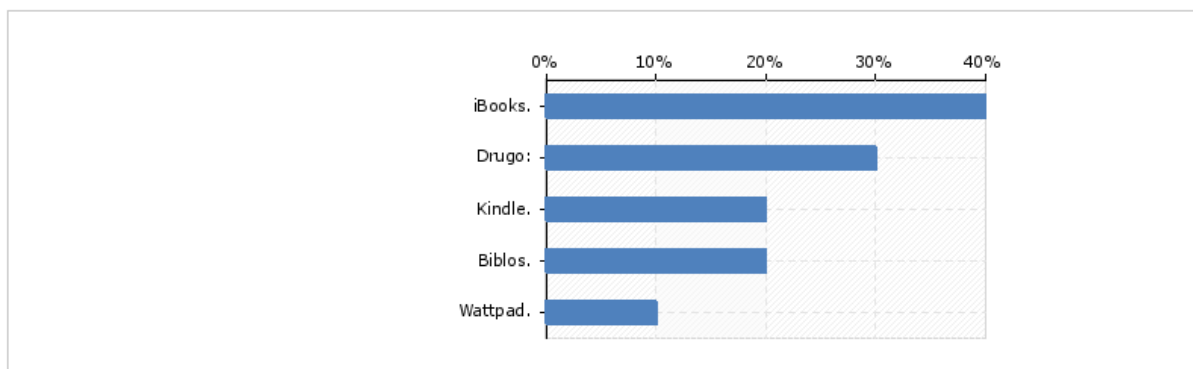

Graf 7 Če najpogosteje berete e-knjige, kateri medij uporabljate?

Med tistimi, ki so za najpogostejšo obliko knjig, ki jo berejo, izbrali e-knjige (10), je 70% izbralo telefon. Na vprašanje, zakaj, so odgovorili:

- ker lahko tako berem v temi,
- ker imam telefon vedno pri sebi (3),
- ker je to najbolj priročno (2).

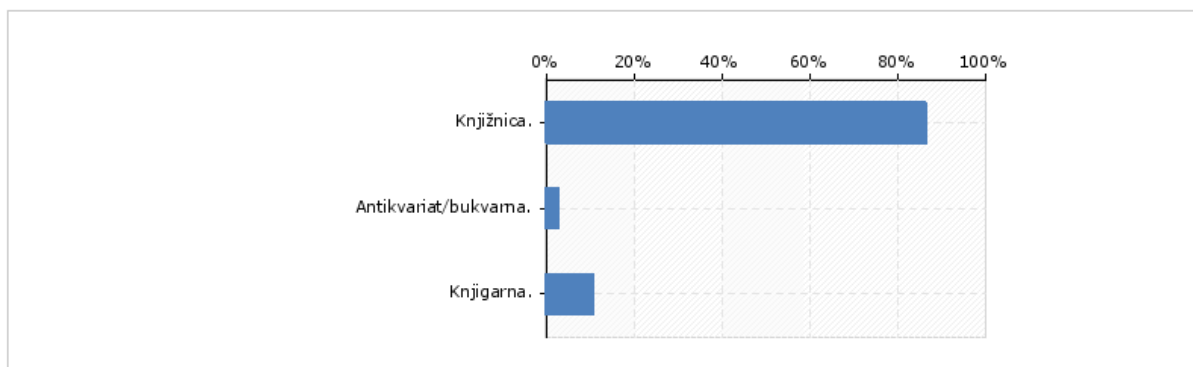
Štirje na to vprašanje niso odgovorili.

Graf 8 Katere aplikacije in/ali spletne strani uporabljate pri branju e-knjig?

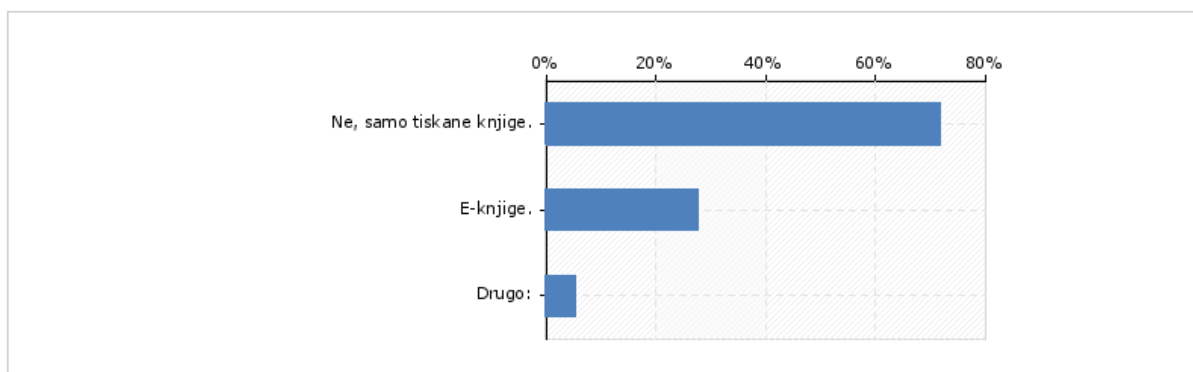
Najpogosteje uporabljena aplikacija za branje e-knjig je bila izbrana aplikacija iBooks, ki je primerna za telefone znamke Apple. Trije anketiranci, ki so odgovorili z »Drugo«, so kot najbolj uporabljene aplikacije navedli:

- **AnyBooks** je brezplačna aplikacija, ki deluje kot spletna knjižnica, v kateri lahko uporabniki do nekaterih del dostopajo brezplačno, za nekatere pa je potrebno doplačilo,
- **Aldiko**,
- **Archive of Our Own** je dostopen tako v obliki spletne strani kot v obliki aplikacije, njegov namen pa je omogočanje avtorjem objavljati kratke zgodbe, ki se nanašajo na tuja avtorska dela (filmi, televizijske serije, romani, ipd.) t. i. fanfictions.

Graf 9 Če najpogosteje berete tiskane knjige, kje do njih dostopate najpogosteje?

86% ljudi, ki so kot prvo izbiro izbrali tiskano knjigo (287), je kot kraj, kjer do knjig dostopajo, knjižnica, saj je to po njihovem mnenju najceneje, bolj priročno, ker večine knjig ne preberejo večkrat, nabor je v knjižnici največji, knjige pa jim tako doma ne zavzemajo prostora.

Graf 10 Ali berete knjige tudi v drugi obliki?

Vse sem prav tako vprašala ali poleg tiskanih knjig, te berejo tudi v drugih oblikah. 72% odstotkov je odgovorilo z ne, medtem ko je 25% kot drugo izbiro izbralo knjige. Nekateri (3%) so odgovorili tudi: spletni članki, PDF, avdio knjige.

5. 1. REZULTATI

Iz Tabele 2¹⁵ je razvidno, da bralci še vedno na prvo mesto postavljajo tiskano knjigo. Razvidno je, da se druge oblike knjige vedno pogosteje pojavljajo tem več knjig anketiranec prebere letno, najbolj pa se jih poslužujejo anketiranci starejši od 41 let.

Rekla bi, da glede na to, da je 70% tistih, ki je za najbolj brano obliko knjige navedlo elektronsko knjigo, za najpogostejše uporabljan medij navedlo telefon, da je prav to razlog za izbiro elektronskih knjig, ekonomično najbližje. 86% ljudi, ki so kot najpogostejšo obliko izbrali tiskano knjigo, so namreč navedli, da do njih najpogostejše dostopajo v knjižnici. To dokazuje, da si nakupa knjig ne morejo privoščiti ali pa v nakup niso pripravljeni vložiti denarja, kar nakazuje odnos Slovencev do domačih knjižnic. Kovač v Dnevniku navaja, da imamo v Sloveniji v primerjavi z razvitimi državami zelo majhne domače knjižnice in so te v povprečju še celo manjše, kot jih ima temnopolto prebivalstvo v Južni Afriki (Kovač, Od e-knjig do bralne nepismenosti, 2014).

Zanimanje za nakup knjig bi morali zagotovo povečati in še posebej mladim približati tako branje knjig kot nakup teh, saj s tem spodbujamo tudi pisanje in uveljavljanje avtorjev, ki so konec koncev podprti skoraj izključno z nakupom njihovega dela. Tako bi lahko s spodbujanjem nakupa naraslo tudi zanimanje za pisanje in branje med mladimi ter iskanje novih del med založniki, ki so zaradi majhnosti slovenskega knjižnega trga izjemno omejeni v nakladi – Slovenija ima namreč le eno knjigarno, ki po prodaji sodi med velike knjigarne, Mladinsko knjigo.

Vprašanje znižanja cen je skoraj paradokсно, saj bi s tem morali nekako znižati stroške potrebne za izdajo knjige, kar bi se izražalo v slabši kvaliteti – je to res tisto, kar si želimo? A, če tega ne naredimo to pomeni nadaljnji upad nakupa knjig, pretvorba v elektronsko knjigo kot cenejšo različico v Sloveniji namreč zaradi visokega davka e-knjige ni rešitev, bralci pa se vedno pogosteje zatekajo k piratskim besedilom, ki jih najdejo na spletu, še pogosteje berejo tuje avtorje, zaradi pomanjkanja prevodov tudi te v angleščini ali drugih tujih jezikih.

¹⁵ Priloga 1

6. KAKO BRANJE IN PISANJE PRIBLIŽATI MLADIM

6. 1. PROJEKT HESTIJA

Leta 2017 sem tudi sama poskusila mlade spodbuditi k branju in pisanju, s poudarkom na tiskane knjige (a ob cilju spodbujanju branja ne glede na format knjige). Kljub temu, da je projekt, ki sem ga poimenovala Hestija takrat zamrl, pa sem se ga letos ponovno lotila. Hestija je založba, ki mladim neuveljavljenim avtorjem pomaga pri izdaji prvega knjižnega dela in jim tako olajšati pot do rednega mesta na slovenskem knjižnem trgu. Založba se osredotoča na štiri glavna področja, ki vsa prispevajo k istemu cilju – na trg pripeljati nova imena:

- **spodbujanje branja in pisanja s t. i. newsletters**, v katerih bi naročniki na elektronski naslov vsak teden prejeli eno prozno besedilo (kratko zgodbo) in eno pesem po izbiri žirije
- **spodbujanje branja in pisanja z zagotovljenim prostorom za objavo v tiskanih medijih**, kjer bi bila objavljena izbrana besedila,
- **spodbujanje pisanja z delavnicami**, kjer bi mladim želeli dokazati, da lahko piše prav vsak in jim približali metodologijo Edwarda de Bona in
- **izdajanje antologij in/ali samostojnih del najboljših mladih avtorjev**.

Projekt želi spodbuditi pisanje in branje mladih v slovenščini, saj je že v anketi izvedeni leta 2014 47% bralcev povedalo, da knjige bere tako v slovenščini kot v tujem jeziku (v 85% angleščini).

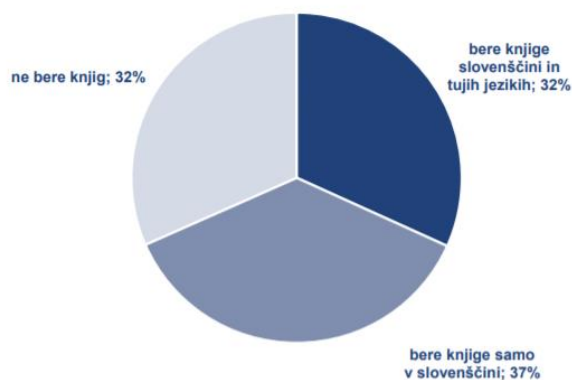
Podrobnejša analiza podatkov je tudi pokazala, da je med najbolj intenzivnimi kupci, tistimi, ki so kupili več kot 20 knjig letno, kar 89 % takih, ki berejo in kupujejo knjige tudi v tujem jeziku, med tistimi, ki so kupili od 11 do 20 knjig, pa je takih 68 %. Nasploh je bilo leta 2014 takih, ki so kupovali knjige v tujem jeziku, v celotni populaciji 11 %, med kupci knjig pa 22 %. Še

več, med vsemi, ki so v odgovorih trdili, da so v zadnjem mesecu kupili vsaj eno knjigo, je 2 % takih, ki so kupovali le knjige v angleščini, 4 % pa takih, ki so kupili več kot polovico knjig v tujem jeziku, kar povedano drugače pomeni, da je približno 6 % slovenskih kupcev knjig bolj ali manj izgubljenih za slovenske založnike. Ti trendi so povsem v skladu z gibanji v podobno velikih evropskih jezikovnih skupnostih. Opozoriti velja tudi, da se je leta 2013 ameriški izvoz e-knjig v neangleško govoreče države povečal za kar 63 % (Rugelj, 2014).

S Hestijo želimo mladim pokazati, da se je vredno truditi in da se trud obrestuje. Želimo jim omogočiti prostor, kjer lahko objavijo svoja dela in prejmejo kritiko, se izboljšajo, objava pa jim služi kot priporočilo ob kasnejšem iskanju založniku.

6. 1. 1. NEWSLETTERS

Projekt newsletters smo začeli v februarju in ima zaenkrat nekaj več kot petdeset naročnikov. Vsak teden na poštne naslove pošljemo eno zgodbo in eno pesem, ki jo izbere komisija. Prav tako

Slika 5 Kupci knjig in bralci v tujem jeziku (Rugelj, 2014)

sprejemamo dela mladih avtorjev in najboljša izmed teh kasneje tudi objavimo med tako imenovanimi zgodbami tedna, ki jih uporabljamo v newsletters-ih.¹⁶

6. 1. 2. ZAGOTOVLJEN PROSTOR V TISKANIH MEDIJIH

S Hestijo želimo mladim avtorjem zagotoviti tudi redni prostor v tiskanih medijih, ki so v Sloveniji že ustavljeni in imajo redne bralce in s tem razširimo poznavanje novih imen na knjižnem trgu, hkrati pa lahko mladim takšna objava služi kot odskočna deska za nadaljnjo objavljanje. Zaenkrat se glede rednega tiskanega prostora dogovarjamo s časopisom Delo, ki je največji tiskani medij v Sloveniji.

6. 1. 3. DELAVNICE

Z delavnicami želimo ostati v stiku z mladimi, ki so konec koncev naša ciljna publika, hkrati pa učimo različne načine urjenja ustvarjalnega pisanja ter metodologije Edwarda de Bona, ki spodbuja urjenje ustvarjalnega mišljenja s pomočjo lateralnega. Preveč ljudi verjame, da je ustvarjalnost nadarjenost, s katero se nekateri rodijo, ostali pa jim lahko samo zavidajo. To je negativna naravnost, ki je popolnoma napačna. Ustvarjalnost je veščina, ki se jo lahko naučimo, jo razvijemo in uporabljamo (de Bono, 2016).

Prve delavnice bomo imeli v marcu (9., 16., 23. in 30.) v Layerjevi hiši v Kranju poimenovali pa smo jih Popki idej.

6. 1. 4. ZALOŽBA

Založba deluje kot most med slovenskimi podjetji in mladimi avtorji. Slovenska podjetja, ki z donacijo izkažejo tudi družbeno odgovornost, so kot podporniki predstavljeni na družbenih omrežjih, dogodkih, spletni strani, forumu (glej Platforma) in v knjižnih delih. Če podpirajo izrecno eno delo, ki so si ga sami izbrali, so tako predstavljeni na vseh dogodkih in objavah povezani z delom, ob objavah jih mora izpostaviti tudi avtor sam, v knjižnem delu pa je omenjen v zahvali, po dogovoru tudi na zadnji naslovnici.

¹⁶ Primer dostopen v elektronski obliki na povezavi <https://us20.campaign-archive.com/?u=aaefde31133dd51597e8eb018&id=de4d063d9a&awesome=no>.

7. KAJ JE TOREJ BOLJŠE? ZA KOGA?

Zagotovo nam elektronske in avdio knjige namreč ponujajo prednost in kažejo korak naprej v razvoju, branje in podoživljanje prebranega pa omogočajo tudi tistim z motnjami branja (npr. dislektikom), ki jim avdio knjige bralno izkušnjo olajšajo, če ne celo omogočijo. Prav zaradi tega se mi zdi, da odgovora na vprašanje, katera oblika knjig je najkvalitetnejša ne moremo posplošiti, saj je izbira odvisna od okoliščin, potreb in okusa vsakega posameznika. Najbrž je to tudi razlog, da tiskane knjige ostajajo in kljub napovedim še nekaj časa bodo, če ne drugje v manjših državah, ki nimajo finančnih sredstev, da bi razvoj podprle ali pa prebivalstvo za tako veliko spremembo preprosto ni pripravljeno. Prehod kot tak namreč predstavlja velik vdor v zasebnost posameznika, še toliko večji za tiste, ki sodobne tehnologije ne uporabljajo dnevno (čeprav se odstotek teh iz dneva v dan manjša). Vpliv in čas potreben za prilagoditev na takšne spremembe bi lahko povezovali tudi z rezultati raziskave PISA, ki kažejo največji upad branosti v Sloveniji prav v obdobju, ko so e-knjige doživele prodor, pa čeprav je ta Slovenijo dosegel kasneje kot Zahod.

To kažejo tudi rezultati opravljene ankete, ki dokazujejo, da se večina bralcev še vedno nagiba k tiskanim knjigam, a jih mnogo posega po tujem čitivu, ki v slovenščino ni prevedeno, zaradi hitrega večanja tujega trga pa katero tudi nedostopno v Sloveniji, a v večini primerih dostopno na spletu. Posledica tega je tudi, da (kljub temu, da anketa, ki sem jo izvedla, tega ni pokazala) bralci, ki za branje uporabljajo splet (v to vključujemo elektronske knjige in PDF), berejo več oziroma pogosteje. Za to bi lahko citirala anketirance, ki so za vzrok uporabe telefona navedli priročnost oz. to, da »ga imajo vedno pri sebi«.

Dejstvo pa je, da na spremembe, ki so na vidiku, še nismo pripravljeni in če je za upad branosti med mladimi, resnično kriv preklon med tiskanimi in elektronskimi knjigam, moramo poskrbeti, da se to ne ponovi več in mlade začeti ponovno spodbujati k branju in tudi pisanju ter jim pokazati, da je kljub majhnemu knjižnemu trgu v Sloveniji mogoče uspeti na tem področju in smo bralci ter pisci pripravljeni na spremembe, ki bodo za gladke prilagoditve zagotovo potrebne. Upad branosti namreč ni povezan le zaradi preobširne izbire drugih medijev (npr. film) vendar tudi zaradi monotonosti in ozkosti izbora na slovenskem knjižnem področju. Razrešitev te pa kljub temu ni tako preprosta, saj vzrok leži v skoraj da čarobnem krogu majhnosti založb, ki jih lahko podpremo le z nakupom knjig, ki pa iz leta v leto upada, saj bralci posegajo po (piratsko pridobljenih) elektronskih knjigah, ki so jim ekonomično bližje, ne da bi se s tem zavedali škode, ki jo s tem povzročajo – nadaljnjo zavarovanje intelektualne lastnine konec koncev bolj kot komurkoli drugemu škodi bralcu, saj s programi potrebnimi za to posegajo neposredno v njegovo zasebnost.

VIRI IN LITERATURA

- Biblos: Pogosta vprašanja.* (2017). Pridobljeno 17.. december 2017 iz Biblos: <https://www.biblos.si/pogosta-vprasanja>
- Comparing eBooks & Books.* (april 2017). Pridobljeno 17.. december 2017 iz Middletown Thrall Library: <http://www.thrall.org/docs/ebooksandbooks.pdf>
- de Bono, E. (2016). *Kako imeti ustvarjalne ideje.* Ljubljana: Nastja Mulej, s. p. .
- Janež, S. (2010). *Knjižno založništvo v Sloveniji in nove tehnologije.* Ljubljana.
- Kako deluje?* (2013). Pridobljeno 17. december 2017 iz Biblos: <https://www.biblos.si/kako-deluje>
- Kovač, M. (28. julij 2012). E-knjige: Algoritem, ki me bere. *Delo, Sobotna priloga*, str. 2.
- Kovač, M. (21. julij 2012). Kaj zaboga je to knjiga? Pri Nasi tožijo, da ne zanjo brati podatkov o prvem poletu na Luno. *Delo, Sobotna priloga*, str. 2.
- Kovač, M. (27. december 2014). *Od e-knjig do bralne nepismenosti.* Pridobljeno iz Dnevnik: <https://www.dnevnik.si/1042701430>
- Miller, M. (9. december 2015). *The Winnower.* Pridobljeno iz What Wattpad Brings to the Publishing Table: <https://thewinnower.com/papers/3268-what-wattpad-brings-to-the-publishing-table>
- Nuwer, R. (25. januar 2016). *Future: Are paper books really dissapearing?* Pridobljeno 17. december 2017 iz BBC: <http://www.bbc.com/future/story/20160124-are-paper-books-really-disappearing>
- Ramdarshan Bold, M. (16. junij 2016). *Sage Journals.* Pridobljeno iz The return of the social author: Negotiating authority and influence on Wattpad: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1354856516654459>
- Rugelj, S. d. (2014). *Bralna kultura in nakupovanje knjig v Republiki Sloveniji.* Ljubljana: Ministrstvo za kulturo in Javna agencija za knjigo RS.
- Štraus, M. (2017). *Rezultati raziskave PISA 2015.* Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Tomson. (2. december 2016). *Zakaj je e-Bralnik za e-knjige v marsičem boljši od tablice?* Pridobljeno 17. decmeber 2017 iz Kaj kupiti?: <http://www.kajkupiti.si/nakupovalni-vodici/zakaj-je-e-bralnik-za-e-knjige-v-marsicem-boljsi-od-tablice.html>
- Turbek, A. (5. julij 2013). *The American Prospect.* Pridobljeno iz When It Comes to Kindles, Do You "Like" or Unlink?: <https://prospect.org/article/when-it-comes-kindles-do-you-or-unlink>
- Zavšek, S. (2. september 2018). *Bo elektronska knjiga kmalu izpodrinila tiskano?* Pridobljeno iz siol.net: <https://siol.net/trendi/kultura/bo-elektronska-knjiga-kmalu-izpodrinila-tiskano-476428>

KAZALO SLIK

Slika 1 E-bralnik Amazon Kindle	4
Slika 2 Primerjava e-ink, LCD zaslona in tiskanih knjig (Tomson, 2016)	5
Slika 3 Graf rezultatov PISE s področja bralne pismenosti za obdobje 2000-2015 (Štraus, 2017).....	7
Slika 4 Biblos, edina slovenska eknjižnica (Biblos: Pogosta vprašanja, 2017)	9
Slika 5 Kupci knjig in bralci v tujem jeziku (Rugelj, 2014)	14

KAZALO GRAFOV

Graf 1 Spol udeležencev v anketi	9
Graf 2 Starost udeležencev v anketi.....	10
Graf 3 Izobrazba udeležencev v anketi.....	10
Graf 4 Koliko knjig letno preberete?	10
Graf 5 Katere vrste knjig uporabljate najpogosteje?	11
Graf 6 Če najpogosteje knjige berete v PDF-ju, kateri medij uporabljate?	11
Graf 7 Če najpogosteje berete e-knjige, kateri medij uporabljate?	11
Graf 8 Katere aplikacije in/ali spletne strani uporabljate pri branju e-knjig?	12
Graf 9 Če najpogosteje berete tiskane knjige, kje do njih dostopate najpogosteje?.....	12
Graf 10 Ali berete knjige tudi v drugi obliki?	13

PRILOGE

PRILOGA 1

Tabela 2 Vrsta najpogostejše brane knjige razdeljena po številu knjig, ki jih anketiranec prebere letno, v odvisnosti od starosti anketiranca

število prebranih knjig		največ 3				od 3 do 5				od 5 do 10				od 10 do 15				več kot 15			
vrsta knjige		tiskane	e-knjige	PDF	avdio	tiskane	e-knjige	PDF	avdio	tiskane	e-knjige	PDF	avdio	tiskane	e-knjige	PDF	avdio	tiskane	e-knjige	PDF	avdio
starostna skupina	do 15 let	2	0	0	0	6	0	0	0	2	0	0	0	6	0	0	0	4	2	0	0
	do 20 let	3	0	0	2	13	1	0	0	8	0	0	0	3	0	0	0	5	0	0	0
	do 30 let	7	0	0	0	32	0	0	0	16	0	0	0	16	0	0	0	16	1	0	0
	do 40 let	4	0	0	0	32	0	1	0	6	2	0	0	5	0	0	0	13	0	0	0
	41 let in več	11	0	0	0	27	3	1	0	9	0	0	0	12	1	0	0	31	0	1	0